პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანი დიდი ძალების კონკურენციისას

ნიკოლოზი ჯაჭვაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის

საინჟინრო ეკონომიკის, მედიატექნოლოგიებისა და სოციალურ

მეცნიერებათა ფაკულტეტის სოციალური მეცნიერებების

სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი

jachvadzenicholos@gmail.com

ORCID iD: https://orcid.org/ 0009-0009-4652-0718

თამარ კიკნაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი,

tamara_kiknadze@yahoo.com

ORCID iD: https://orcid.org/ 0009-0007-1071-6490

DOI: 10.52340/splogos.2026.01.10

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანის თავისებურებები დიდი ძალების კონკურენციისას. ნაშრომში ასევე ნაჩვენებია, რომ თანამედროვე საერთაშორისო გარემოში პატარა სახელმწიფოები დგანან ისეთი სტრატეგიული დილემის წინაშე, რომელიც ერთდროულად მოიცავს უსაფრთხოების, სუვერენიტეტის, საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაციისა და შიდამდგრადობის საკითხებს. სტატია ყურადღებას ამახვილებს პატარა სახელმწიფოს, როგორც საერთაშორისო ურთიერთობების სპეციფიკური აქტორის, ბუნებაზე, უსაფრთხოების არჩევანის ძირითად მოდელებსა და იმ გარე- თუ შიდაფაქტორებზე, რომლებიც ამ არჩევანს განსაზღვრავს. გაანალიზებულია ბალანსირების, ალიანსური ჩართულობის, ნეიტრალიტეტისა და მრავალვექტორული პოლიტიკის ლოგიკა. აქვე დასაბუთებულია, რომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების ეფექტიანი სტრატეგია ვერ განისაზღვრება მხოლოდ სამხედრო გარანტიებით; იგი თანაბრად არის დამოკიდებული პოლიტიკური

სტაბილურობის, ეკონომიკური მდგრადობის, ინსტიტუციური სიმტკიცის, დიპლომატიური მოქნილობისა და საზოგადოებრივი კონსენსუსის ხარისხზე.

სტატიაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა იმ გარემოებასაც, რომ პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანი თანამედროვე პირობებში სულ უფრო მეტად უკავშირდება კომპლექსურ გამძლეობას. დასკვნის სახით გამოკვეთილია, რომ დიდი ძალების კონკურენციისას პატარა სახელმწიფოების წარმატებული უსაფრთხოების არჩევანი ეფუძნება გარეპარტნიორობის, შიდამდგრადობისა და სტრატეგიული ადაპტაციის შეთავსებას.

საკვანძო სიტყვები: პატარა სახელმწიფო, უსაფრთხოება, დიდი ძალები, ბალანსირება, მრავალვექტორულობა.

Security Choices of Small States under Conditions of Great-Power Competition

Nicholos Jachvadze

Ph.D. Student of Political Science

Faculty of Engineering Economics, Media Technologies and Social Sciences

Georgian Technical University

jachvadzenicholos@gmail.com

ORCID iD: https://orcid.org/ 0009-0009-4652-0718

Tamar Kiknadze

Professor, Georgian Technical University

tamara_kiknadze@yahoo.com

ORCID iD: https://orcid.org/ 0009-0007-1071-6490

Abstract

The article examines the security choices of small states under conditions of great-power competition. It shows that in the contemporary international environment, small states face a strategic dilemma that simultaneously involves security, sovereignty, foreign policy orientation, and internal resilience. The article focuses on the nature of the small state as a specific actor in international relations, the main models of security choice, and the

external and internal factors shaping those choices. It analyzes the logic of balancing, alliance involvement, neutrality, and multi-vector foreign policy. The article argues that an effective security strategy for a small state cannot be defined only by military guarantees; it also depends on political stability, economic resilience, institutional capacity, diplomatic flexibility, and the degree of social consensus.

Special attention is paid to the idea that, under contemporary conditions, the security choice of small states is increasingly linked to complex resilience. The conclusion emphasizes that the successful security choice of small states under great-power rivalry is based on combining external partnerships, internal resilience, and strategic adaptation.
Keywords: small state, security, great powers, balancing, multi-vector policy.

კვლევის მეთოდოლოგია: მოცემული ნაშრომის კვლევის მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს თვისებრივი კვლევითი მიდგომა. სტატიის მომზადებისას გამოყენებულია კონცეპტუალური ანალიზი, რომლის მეშვეობითაც განმარტებულია პატარა სახელმწიფოს, უსაფრთხოების არჩევანის, ბალანსირების, ნეიტრალიტეტისა და მრავალვექტორული პოლიტიკის ძირითადი ცნებები. ამასთან ერთად, გამოყენებულია შედარებითი ანალიზის ელემენტები, რათა გამოიკვეთოს პატარა სახელმწიფოების ქცევის საერთო ტენდენციები დიდი ძალების კონკურენციის პირობებში.

კვლევა ასევე ეყრდნობა თეორიულ-ანალიტიკურ მეთოდს, რადგან სტატია ძირითადად საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიული მიდგომების საფუძველზე აანალიზებს პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანის ლოგიკას. გამოყენებულია დოკუმენტური და ბიბლიოგრაფიული ანალიზიც, რაც გულისხმობს როგორც უცხოენოვანი თეორიული ლიტერატურის, ისე ქართული აკადემიური წყაროების დამუშავებას. აღნიშნული მეთოდების ერთობლიობა შესაძლებელს ხდის საკითხის განხილვას როგორც თეორიულ, ისე პოლიტიკურ-პრაქტიკულ ჭრილში.

კვლევის თეორიული ჩარჩო: კვლევის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს რეალიზმისა და ნეორეალიზმის მიდგომები, რომლებიც სახელმწიფოთა ქცევას

უსაფრთხოების, ძალაუფლებისა და საერთაშორისო სისტემის სტრუქტურის კონტექსტში განმარტავს. ამ თეორიული პერსპექტივის ფარგლებში პატარა სახელმწიფოს არჩევანი განიხილება არა როგორც აბსოლუტურად თავისუფალი სუვერენული გადაწყვეტილება, არამედ როგორც ისეთი ქცევა, რომელსაც მნიშვნელოვნად აყალიბებს გარეძალთა განაწილება, უსაფრთხოების დილემა და რეგიონული გავლენისათვის ბრძოლა. ასეთ გარემოში უფრო ძლიერი აქტორები განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობენ მათთვის სტრატეგიულად მნიშვნელოვან რეგიონებს და ცდილობენ იქ ძალთა მათთვის ხელსაყრელი ბალანსის შენარჩუნებას. შესაბამისად, პატარა სახელმწიფო, რომელიც ასეთ სივრცეში მდებარეობს, იშვიათად მოქმედებს მხოლოდ საკუთარი შიდაინტერესების საფუძველზე; მისი არჩევანის სივრცე უკვე წინასწარ არის შეზღუდული სისტემური ფაქტორებით.

ამავე თეორიულ ჩარჩოში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ალიანსების თეორიასა და უსაფრთხოების დილემის კონცეფციას. პატარა სახელმწიფოსთვის გარემხარდაჭერა ხშირად აუცილებელია, თუმცა, მისი ძიება ყოველთვის არ იძლევა სტაბილურ შედეგს, რადგან უსაფრთხოების განმტკიცების მცდელობამ თავადვე შეიძლება წარმოშვას ახალი არაერთი საფრთხე. ამიტომ უსაფრთხოების არჩევანი პატარა სახელმწიფოსათვის ხშირად ნიშნავს არა სრულიად უსაფრთხო გზის პოვნას, არამედ შედარებით ნაკლებად სარისკო და უფრო მდგრადი სტრატეგიის შერჩევას.

სტატია ასევე ეყრდნობა ურთიერთდამოკიდებულების იმ მიდგომას, რომლებიც აჩვენებს, რომ თანამედროვე სინამდვილეში უსაფრთხოება აღარ არის მხოლოდ სამხედრო კატეგორია. ეკონომიკური დამოკიდებულება, ენერგეტიკული მოწყვლადობა, ინსტიტუციური სიმტკიცე და საზოგადოებრივი მდგრადობაც პირდაპირ მოქმედებს უსაფრთხოების რეალურ ხარისხზე. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების ანალიზი მოითხოვს სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური და ინსტიტუციური განზომილებების ერთმანეთთან დაკავშირებულად განხილვას.

სამეცნიერო სიახლე: კვლევის სამეცნიერო სიახლე ისაა, რომ სტატიაში პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანი განხილულია უფრო ფართო,

კომპლექსური უსაფრთხოების გაგების ფარგლებში. ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, რომ პატარა სახელმწიფოს სტრატეგიული არჩევანი დამოკიდებულია გარესაფრთხის ხასიათზე, პარტნიორთა სანდოობაზე, შიდაპოლიტიკური სტაბილურობის ხარისხზე, ეკონომიკურ გამძლეობასა და ინსტიტუციურ სიმტკიცეზე. ამგვარი მიდგომა პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოებას წარმოაჩენს როგორც მრავალდონიან პროცესს, სადაც საგარეო ორიენტაცია და შიდა მდგრადობა ერთმანეთისგან გამიჯნული არ არის.

შესავალი

თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობების სისტემაში პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების საკითხი განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს. საერთაშორისო გარემოს პოლარიზაცია, რეგიონული დაძაბულობის ზრდა, სამხედრო და არასამხედრო ზეწოლის ინსტრუმენტების გამრავლება, გეოპოლიტიკური კონკურენციის გამწვავება და ძალთა ახალი გადანაწილება პატარა სახელმწიფოებს რთული სტრატეგიული არჩევანის წინაშე აყენებს. ასეთ ვითარებაში მათ უწევთ გარესაფრთხის შეფასება, სუვერენიტეტის დაცვა, საგარეო-პოლიტიკური მანევრის შენარჩუნება და შიდამდგრადობის გაძლიერება. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანი თანამედროვე პირობებში სამხედრო შესაძლებლობებით ან ფორმალური ალიანსური კუთვნილებით ვერ ამოიწურება.

დიდი ძალების კონკურენციისას პატარა სახელმწიფოები ხშირად ინტერესთა გადაკვეთის სივრცეში ექცევიან. ასეთ გარემოში მათ სჭირდებათ უსაფრთხოების გარანტიები, პარტნიორული ჩარჩოები და პოლიტიკური მხარდაჭერა, თუმცა, იმავდროულად აუცილებელია ისეთი სტრატეგიის შენარჩუნება, რომელიც მათ ერთი ძალის მიბმულ დანამატად არ გადააქცევს და მეორე ძალის ზეწოლის ქვეშაც არ დატოვებს. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს არჩევანი იშვიათად არის სწორხაზოვანი. უმეტეს შემთხვევაში, იგი რამდენიმე

არასრულყოფილ ალტერნატივას შორის მოქმედებას, რისკის მუდმივ შეფასებასა და გარემოს ცვლილებებთან ადაპტაციას გულისხმობს.[136]

პოსტსაბჭოთა სივრცის გამოცდილება ამ პრობლემას განსაკუთრებით მკაფიოდ წარმოაჩენს. შესაბამის ქართულ მონოგრაფიულ კვლევაში გამოკვეთილია, რომ დამოუკიდებლობის მიღების შემდეგ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოები ახალი მსოფლიო წესრიგის ფორმირებისა და ძალთა ახალი გადანაწილებისას არჩევანის დილემის წინაშე აღმოჩნდნენ; ამავე დროს, სახელმწიფოებრივი პრაქტიკის, გამოცდილებისა და ინსტიტუციური სიმტკიცის ნაკლებობა მათთვის უსაფრთხო საშინაო და საგარეო პოლიტიკის დაგეგმვას ართულებდა.[137] ამგვარი დაკვირვება პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების პრობლემას კიდევ უფრო ამწვავებს, რადგან არჩევანი აქ საგარეო ორიენტაციის ფარგლებს სცდება და უშუალოდ სახელმწიფოებრივი მდგრადობის ხარისხს უკავშირდება.

სტატიის მიზანია დიდი ძალების კონკურენციისას პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანის ანალიზი. ნაშრომი იკვლევს, როგორ ფორმირდება პატარა სახელმწიფოს სტრატეგიული ქცევა იმ გარემოში, სადაც გარეზეწოლა, პარტნიორული ჩართულობა და შიდარესურსული შეზღუდვა ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული.

პატარა სახელმწიფო საერთაშორისო სისტემაში

საერთაშორისო ურთიერთობების თეორიაში პატარა სახელმწიფოს ცნება მხოლოდ რაოდენობრივად არ უნდა გავიგოთ. მართალია, მოსახლეობის სიმცირე, ტერიტორიის შეზღუდულობა და ეკონომიკური მასშტაბი მისი მნიშვნელოვანი ნიშნებია, მაგრამ პატარა სახელმწიფოს არსი უფრო მკაფიოდ აიხსნება შესაძლებლობათა შედარებითი შეზღუდულობით.[138] ასეთი სახელმწიფო მეტად

[136] Annette F., Baker Fox, *The Power of Small States: Diplomacy in World War II* (Chicago: University of Chicago Press, 1959), 1–18;

[137] კიკნაძე თ., კუხალაშვილი დ. და ორთანეზაშვილი თ., *პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უსაფრთხოების პოლიტიკის სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო კონტურები* (თბილისი: „მწიგნობარი“, 2024).

[138] Keohane, “Lilliputians’ Dilemmas”, 291-294; Thorhallsson, “The Size of States in the European Union”, 7-10;

არის დამოკიდებული გარეგარემოზე, შეზღუდული აქვს სამხედრო თვითკმარობა და ნაკლებად შეუძლია საერთაშორისო სივრცეში დამოუკიდებელი ძალისმიერი პოლიტიკის გატარება.

თუმცა პატარა სახელმწიფოს შეზღუდული რესურსები მის სრულ პასიურობას არ ნიშნავს. პრაქტიკა აჩვენებს, რომ ასეთი სახელმწიფოები ხშირად ავითარებენ დიპლომატიურ მოქნილობას, სტრატეგიულ სიფრთხილესა და ადაპტაციის მაღალ უნარს. დიდი ძალებისგან განსხვავებით, ისინი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად ვერ ეყრდნობიან მხოლოდ უხეშ ძალას და ამიტომ მეტი ყურადღება სჭირდებათ პოლიტიკურ გათვლაზე, პარტნიორობის არჩევანსა და შიდამდგრადობაზე. ამ თვალსაზრისით, პატარა სახელმწიფოს მთავარი რესურსი ხშირად არა მასშტაბური ძალა, არამედ გარემოს სწორი შეფასება და არჩევანის სიზუსტეა.[139]

პატარა სახელმწიფოს ერთ-ერთი მთავარი თავისებურება არის ისიც, რომ მისი უსაფრთხოების პრობლემა სწრაფად სცდება სამხედრო ჩარჩოს. მისთვის სუვერენიტეტის დაცვა გულისხმობს ტერიტორიული უსაფრთხოების უზრუნველყოფას, ინსტიტუციური სტაბილურობის შენარჩუნებას, ეკონომიკური დამოუკიდებლობის დაცვას და პოლიტიკური გადაწყვეტილების სივრცის გაფართოებას.

დიდი ძალების კონკურენცია და არჩევანის დილემა

დიდი ძალების კონკურენცია პატარა სახელმწიფოსთვის ქმნის ისეთ გარემოს, სადაც უსაფრთხოების არჩევანი ერთდროულად აუცილებელიც არის და სარისკოც. როდესაც კონკრეტული რეგიონი ორი ან მეტი ძლიერი აქტორისთვის სტრატეგიულ მნიშვნელობას იძენს, პატარა სახელმწიფო მათ ინტერესთა გადაკვეთის ზონაში ექცევა. ასეთ პირობებში სრული ნეიტრალიტეტი იშვიათად არის ადვილად მისაღწევი, ხოლო ერთ მხარესთან მკვეთრმა დაახლოებამ შეიძლება მეორე მხრიდან პოლიტიკური, ეკონომიკური ან სამხედრო ზეწოლა გაზარდოს.[140]

[139] Baker Fox, *The Power of Small States*, 24–31.

[140] Steven E. Lobell, Neal G. Jesse, and Kristen P. Williams, eds., *Beyond Great Powers and Hegemons: Why Secondary States Support, Follow, or Challenge* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2015), 1–22;

ამ ვითარებაში პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანი მნიშვნელოვნად განისაზღვრება იმით, რომ უფრო ძლიერი აქტორები მცირე და საშუალო შესაძლებლობების მქონე ქვეყნებს ხშირად განიხილავენ რეგიონული ბალანსის ელემენტებად. თუ პატარა სახელმწიფო გეოგრაფიულად მდებარეობს ისეთ სივრცეში, რომელსაც დიდი ძალები საკუთარ უსაფრთხოებასა და გავლენასთან აკავშირებენ, მისი სტრატეგიული ქცევა მნიშვნელოვნად იზღუდება. არჩევანი ასეთ შემთხვევაში აღარ არის მხოლოდ შინაგანად განსაზღვრული პროცესი; იგი უფრო ფართო ძალაუფლებრივი დაპირისპირების ნაწილად იქცევა.

ამიტომ პატარა სახელმწიფოს მთავარი დილემა იმაში მდგომარეობს, რომ უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მცდელობამ თავადვე შეიძლება წარმოშვას ახალი დაუცველობა. გარემხარდაჭერის ძიება ხშირად აუცილებელია, მაგრამ ამავე დროს იგი ზღუდავს დამოუკიდებელ მანევრს და ზოგჯერ ახალ კონფრონტაციულ ხაზებსაც აჩენს. ამიტომ უსაფრთხოების არჩევანი პატარა სახელმწიფოსათვის ნიშნავს არა სრულად უსაფრთხო გზის პოვნას, არამედ ნაკლებად საზიანო და შედარებით უფრო მდგრადი სტრატეგიის შერჩევას.[141]

ამგვარ დილემას განსაკუთრებით მკაფიოდ წარმოაჩენს პოსტსაბჭოთა სივრცის გამოცდილება. აქ უსაფრთხოების არჩევანი ხშირად ხდებოდა მაშინ, როდესაც სახელმწიფოებრივი ინსტიტუტები ჯერ კიდევ არასაკმარისად გამართული იყო, პოლიტიკური ელიტა ვერ ფლობდა ხანგრძლივ სტრატეგიულ გამოცდილებას და გარეაქტორები აქტიურად ცდილობდნენ საკუთარი გავლენის გაფართოებას. ასეთ ფონზე პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოება პირდაპირ დაუკავშირდა საგარეო ორიენტაციას, სახელმწიფოებრიობის სიმტკიცესა და სტრატეგიული ხედვის ჩამოყალიბებას.[142]

უსაფრთხოების არჩევანის ძირითადი მოდელები

პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანი საერთაშორისო პრაქტიკაში რამდენიმე ძირითად მოდელში იკითხება.

[141] Walt, *The Origins of Alliances*, 148–178.

[142] კიკნაძე თ., კუხალაშვილი დ. და ორთანეზაშვილი, *პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უსაფრთხოების პოლიტიკის სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო კონტურები*;

პირველი მოდელია **ბალანსირება**. ასეთ შემთხვევაში სახელმწიფო ცდილობს თავი დაიცვას პოტენციური საფრთხისგან სხვა ძალებთან ან ალიანსებთან თანამშრომლობის მეშვეობით. ეს სტრატეგია განსაკუთრებით მიმზიდველია მაშინ, როდესაც საფრთხე მკაფიოდ არის გამოკვეთილი და სახელმწიფოს საკუთარი თავდაცვითი შესაძლებლობa შეზღუდულია. ბალანსირება პატარა სახელმწიფოს საშუალებას აძლევს საკუთარი უსაფრთხოება უფრო ფართო კოლექტიურ ჩარჩოში ჩასვას.[143]

მეორე მოდელია **ძლიერ მხარესთან მიერთება**. ამ შემთხვევაში სახელმწიფო ცდილობს უფრო ძლიერ აქტორთან დაახლოების გზით შეამციროს ზეწოლის მასშტაბი ან მოიპოვოს უსაფრთხოების გარკვეული გარანტია. ასეთი არჩევანი შესაძლოა მოკლევადიან პერსპექტივაში პრაგმატულად გამოიყურებოდეს, მაგრამ მას ახლავს ავტონომიის შემცირების, პოლიტიკური დამოკიდებულების ზრდისა და გრძელვადიანი სუვერენული სივრცის შევიწროების რისკი.[144]

მესამე მოდელია **ნეიტრალიტეტი**. თეორიულად იგი პატარა სახელმწიფოს აძლევს შესაძლებლობას, არ ჩაერთოს დიდი ძალების პირდაპირ დაპირისპირებაში და შეინარჩუნოს მანევრის გარკვეული სივრცე. მაგრამ ნეიტრალიტეტი ეფექტიანია მხოლოდ მაშინ, როდესაც მას გარე აქტორებიც აღიარებენ და თავად სახელმწიფოსაც აქვს საკმარისი პოლიტიკური, სამხედრო და ინსტიტუციური შესაძლებლობა ამ სტატუსის დასაცავად.[145]

მეოთხე მოდელია **მრავალვექტორული პოლიტიკა**. ამ შემთხვევაში პატარა სახელმწიფო ცდილობს ურთიერთობები ერთდროულად რამდენიმე მიმართულებით ააწყოს და თავიდან აირიდოს სრული მიბმა ერთ ძალასთან. მრავალვექტორულობა ეფექტიანი შეიძლება იყოს მაშინ, როდესაც სახელმწიფო ფლობს საკმარის დიპლომატიურ სიფრთხილეს, ეკონომიკურ მოქნილობასა და მკაფიო სტრატეგიულ ხედვას. წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი შეიძლება გადაიქცეს გაურკვეველ პოლიტიკად, რომელიც აძლიერებს როგორც პარტნიორთა უნდობლობას, ისე ოპონენტთა ზეწოლას.[146]

[143] Walt, *The Origins of Alliances*, 21–33;
[144] Lobell, Jesse, and Williams, *Beyond Great Powers and Hegemons*, 55–79.
[145] Karsh, *Neutrality and Small States*;
[146] Hey, *Small States in World Politics*, 1–14;

ამ მოდელებს შორის არჩევანი არასოდეს არის აბსოლუტურად თავისუფალი. მას განსაზღვრავს გეოგრაფიული მდებარეობა, საფრთხის ბუნება, პარტნიორთა სანდოობა, ეკონომიკური დამოკიდებულება, ისტორიული გამოცდილება და შიდაპოლიტიკური გარემო. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების პრაქტიკული სტრატეგია ხშირად სხვადასხვა მოდელის კომბინაციას წარმოადგენს და არა რომელიმე ერთის წმინდა ფორმას.[147]

შიდაფაქტორების მნიშვნელობა

პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანი მხოლოდ გარეგარემოთი არ აიხსნება. ამ პროცესში გადამწყვეტია შიდაპოლიტიკური, ეკონომიკური და ინსტიტუციური გარემოც. ხშირად სწორედ შიდასისუსტე ზრდის გარეზეწოლის ეფექტიანობას და ამცირებს სახელმწიფოს შესაძლებლობას, არჩეული სტრატეგია თანმიმდევრულად განახორციელოს.[148]

პირველ რიგში, ხაზგასასმელია **პოლიტიკური სტაბილურობა**. თუ სახელმწიფოში არ არსებობს თანხმობა უსაფრთხოების ძირითად პრიორიტეტებზე, საგარეო-პოლიტიკური არჩევანი ადვილად იქცევა შიდადაპირისპირების საგნად. ასეთ პირობებში ქვეყანა უფრო მოწყვლადი ხდება გარე გავლენის მიმართ, რადგან უსაფრთხოების საკითხი საერთო ეროვნული მიზნის ნაცვლად პარტიული ან ელიტური ბრძოლის ინსტრუმენტად გარდაიქმნება.

არანაკლებ მნიშვნელოვანია **ეკონომიკური მდგრადობა**. პატარა სახელმწიფო, რომელიც ძლიერ არის დამოკიდებული გარეფინანსურ მხარდაჭერაზე, ენერგეტიკულ იმპორტზე ან კონკრეტულ ბაზრებზე, ნაკლებად თავისუფალია უსაფრთხოების დამოუკიდებელი არჩევანისას. ამ შემთხვევაში უსაფრთხოება აღარ არის მხოლოდ სამხედრო ან დიპლომატიური კატეგორია; იგი პირდაპირ უკავშირდება ეკონომიკური გამძლეობის ხარისხსაც.[149]

განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს **ინსტიტუციურ სიმტკიცესაც**. პროფესიული დიპლომატია, ეფექტიანი საჯარო მმართველობა, კრიზისების

[147] Thorhallsson and Wivel, “Small States in the European Union,” 651–668;
[148] Keohane, “Lilliputians’ Dilemmas,” 301–304.
[149] Keohane and Nye, *Power and Interdependence*, 10–15;

მართვის უნარი და სამართლებრივი გარემოს სტაბილურობა პატარა სახელმწიფოს აძლევს შესაძლებლობას შეზღუდული რესურსები უფრო შედეგიანად გამოიყენოს. პირიქით, ინსტიტუციური სისუსტე ამცირებს ნებისმიერი უსაფრთხოების სტრატეგიის პრაქტიკულ ეფექტიანობას.

ქართული აკადემიური კვლევებიც ხაზს უსვამს, რომ რეგიონული უსაფრთხოების რთულ გარემოში გარე ზეწოლა განსაკუთრებით პრობლემურია მაშინ, როდესაც მას შიდაინსტიტუციური სისუსტე, პოლიტიკური გაურკვევლობა და სტრატეგიული ხედვის დეფიციტი ემატება. რუსეთის თანამედროვე გეოპოლიტიკისა და სამხრეთ კავკასიისადმი მისი პოლიტიკის ანალიზი სწორედ ამ გარემოებაზე მიუთითებს: პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია იმაზე, რამდენად შეუძლია მას საკუთარ შიდარესურსებზე დაყრდნობით საგარეო წნეხის მართვა.[150]

ალიანსი, პარტნიორობა და კომპლექსური უსაფრთხოება

პატარა სახელმწიფოებისთვის ალიანსი ხშირად უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ძირითად საშუალებად რჩება. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც მათ მეზობლად არსებობს უფრო ძლიერი და პოტენციურად აგრესიული აქტორი, ალიანსი მათთვის სამხედრო მხარდაჭერის წყაროც არის და პოლიტიკური ჩარჩოც, რომლის საშუალებითაც ისინი ცდილობენ საკუთარი უსაფრთხოება უფრო ფართო კოლექტიურ სისტემაში ჩასვან.[151]

თუმცა, ალიანსი ყოველთვის მხოლოდ დადებითი არჩევანი არ არის. იგი შეზღუდვებსაც მოიცავს. პატარა სახელმწიფოს შეიძლება მოუხდეს საკუთარი საგარეო პოლიტიკის ნაწილის კოორდინაცია უფრო ძლიერ პარტნიორებთან, უსაფრთხოების პოლიტიკის მიბმა კოლექტიურ წესებთან და ზოგჯერ ისეთი სტრატეგიული რისკის გაზიარებაც, რომლებიც უშუალოდ მისი ეროვნული

[150] გურგენიძე თ., *რუსეთის თანამედროვე გეოპოლიტიკა და მისი იდეოლოგიური საფუძვლები* (თბილისი: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2020); ხევცურიანი ა., *რუსეთის თანამედროვე საგარეო პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიაში* (თბილისი: საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, 2019).

[151] Robert L. Rothstein, *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press, 1968), 1–25;

ინტერესებიდან არ გამომდინარეობს. ამიტომ ალიანსური ჩართულობა პატარა სახელმწიფოსთვის ერთდროულად არის შესაძლებლობაც და შეზღუდვაც.

თანამედროვე საერთაშორისო გარემოში უსაფრთხოების საკითხი კიდევ უფრო ფართოვდება. ეკონომიკური ზეწოლა, ენერგეტიკული დამოკიდებულება, საინფორმაციო გავლენა, ტექნოლოგიური მიბმა და პოლიტიკური ნარატივების ფორმირება პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების განუყოფელ ნაწილად იქცა. ეს ნიშნავს, რომ უსაფრთხოების არჩევანი აღარ შეიძლება მხოლოდ სამხედრო პარტნიორობის თვალსაზრისით განიმარტოს. ეფექტიანი სტრატეგია მოითხოვს კომპლექსურ გამძლეობას – ენერგეტიკულ სტაბილურობას, ეკონომიკურ მოქნილობას, ინსტიტუციურ მდგრადობას, საზოგადოებრივ თანხმობასა და ინფორმაციულ დაცვით უნარებს.[152]

ამ კონტექსტში საყურადღებოა რბილი ძალისა და არაპირდაპირი ზემოქმედების საკითხიც. პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოება მნიშვნელოვანწილად განისაზღვრება სამხედრო საფრთხესთან ერთად ისეთი გავლენის ფორმებითაც, რომლებიც მოქმედებს საზოგადოებრივ აზრზე, პოლიტიკურ გარემოსა და საგარეო-პოლიტიკური ორიენტაციის შიდალეგიტიმაციაზე. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანი თანამედროვე პირობებში უნდა მოიცავდეს როგორც საგარეო კურსის შერჩევას, ისე შიდაპოლიტიკური და საზოგადოებრივი გამძლეობის გაძლიერებას.[153]

დასკვნა

დიდი ძალების კონკურენციისას პატარა სახელმწიფოების უსაფრთხოების არჩევანი თანამედროვე საერთაშორისო ურთიერთობების ერთ-ერთ ყველაზე რთულ პრობლემას წარმოადგენს. პატარა სახელმწიფოები არ ფლობენ იმ მასშტაბის სამხედრო, ეკონომიკურ თუ პოლიტიკურ რესურსებს, რომლებიც მათ სრულ თვითკმარობას უზრუნველყოფდა, თუმცა, ეს არ ნიშნავს, რომ ისინი არჩევანის გარეშე რჩებიან. მათი მთავარი შესაძლებლობა ხშირად მდგომარეობს

[152] Keohane and Nye, *Power and Interdependence*, 30–33;

[153] ფხალაძე თ., „Soft Power რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ახალი კონცეფცია საქართველოსთან მიმართებაში,“ *მთაწმინდელი* 1 (2014).

სტრატეგიულ მოქნილობაში, გარემოს სწორ შეფასებაში, პარტნიორობის გონივრულ გამოყენებასა და ადაპტაციის უნარში.

სტატიამ აჩვენა, რომ პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანი ვერ დაიყვანება მხოლოდ ერთ სტრატეგიულ მოდელამდე. ბალანსირება, ალიანსური ჩართულობა, ნეიტრალიტეტი და მრავალვექტორულობა სხვადასხვა გარემოში განსხვავებულად მუშაობს და მათი ეფექტიანობა დამოკიდებულია როგორც გარეძალთა განაწილებაზე, ისე კონკრეტული სახელმწიფოს შიდამდგომარეობაზე. უსაფრთხოების უფრო მდგრადი ფორმა იქმნება მაშინ, როდესაც გარეპარტნიორობა შიდამდგრადობას ეყრდნობა და არა მას ანაცვლებს.

თანამედროვე პირობებში პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოება სამხედრო დაცვით არ შემოიფარგლება. იგი მოიცავს პოლიტიკური სტაბილურობის, ეკონომიკური გამძლეობის, ინსტიტუციური სიმტკიცის, ენერგეტიკული მდგრადობისა და საზოგადოებრივი კონსენსუსის საკითხებსაც. ამიტომ პატარა სახელმწიფოს ეფექტიანი უსაფრთხოების სტრატეგია გულისხმობს როგორც საგარეო პარტნიორის არჩევას, ისე შიდასახელმწიფოებრივი სიმტკიცის თანმიმდევრულ გაძლიერებას.

ამრიგად, დიდი ძალების კონკურენციისას პატარა სახელმწიფოს წარმატებული უსაფრთხოების არჩევანი ეფუძნება გარე- და შიდაფაქტორების თანაარსებობას. სახელმწიფო მით უფრო მდგრადია, რაც უფრო სწორად ახერხებს დიპლომატიური მოქნილობის, პარტნიორული ჩართულობის, ეკონომიკური გამძლეობისა და ინსტიტუციური სტაბილურობის ერთმანეთთან შეთავსებას. სწორედ ამ ერთობლიობაში იკვეთება პატარა სახელმწიფოს უსაფრთხოების არჩევანის რეალური შინაარსი თანამედროვე საერთაშორისო გარემოში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. გურგენიძე თათია, *რუსეთის თანამედროვე გეოპოლიტიკა და მისი იდეოლოგიური საფუძვლები*, დისერტაცია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2020;
2. კიკნაძე თამარი, კუხალაშვილი დავითი და ორთანეზაშვილი არჩილი, *პოსტსაბჭოთა ქვეყნების უსაფრთხოების პოლიტიკის სადაზვერვო და კონტრსადაზვერვო კონტურები*, თბილისი, გამომცემლობა „მწიგნობარი“, 2024;
3. ფხალაძე თენგიზი, *„Soft Power რუსეთის საგარეო პოლიტიკის ახალი კონცეფცია საქართველოსთან მიმართებაში“,* მთაწმინდელი, 2014;
4. ხევცურიანი ამირანი, *რუსეთის თანამედროვე საგარეო პოლიტიკა სამხრეთ კავკასიაში* დისერტაცია დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, თბილისი, 2019;
5. Baker Fox, Annette F., *The Power of Small States: Diplomacy in World War II*. Chicago: University of Chicago Press, 1959;
6. Hey Jeanne A. K., ed. *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. Boulder, CO: Lynne Rienner, 2003;
7. Karsh Efraim, ed. *Neutrality and Small States*. London: Routledge, 1988;
8. Keohane Robert O., “Lilliputians’ Dilemmas: Small States in International Politics”. *International Organization* 23, no. 2 (1969): 291–310;
9. Keohane Robert O. and Joseph S. Nye Jr., *Power and Interdependence*. 4th ed. Boston: Longman, 2011;
10. Lobell Steven E., Neal G. Jesse and Kristen P. Williams, eds. *Beyond Great Powers and Hegemons: Why Secondary States Support, Follow, or Challenge*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2015;
11. Mearsheimer John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: W. W. Norton, 2001;
12. Rothstein Robert L., *Alliances and Small Powers*, New York: Columbia University Press, 1968;
13. Thorhallsson Baldur, “The Size of States in the European Union: Theoretical and Conceptual Perspectives”, *Journal of European Integration* 28, no. 1 (2006): 7–31;

14. Thorhallsson Baldur and Anders Wivel, "Small States in the European Union: What Do We Know and What Would We Like to Know?" *Cambridge Review of International Affairs* 19, no. 4 (2006): 651–668;
15. Walt Stephen M., *The Origins of Alliances*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1987;
16. Waltz Kenneth N., *Theory of International Politics*. Reading, MA: Addison-Wesley, 1979;
17. Wivel Anders, Alyson J. K. Bailes and Clive Archer, eds. *Small States and International Security: Europe and Beyond*. London: Routledge, 2014.